

Book Review

การสื่อสารต่างวัฒนธรรม, 2559 โดย เมตตา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์) สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 435 หน้า

พิชชาอรฐ์ สิริชีวะเกษร

Pitcha-orn Sirichewakesron

สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Kasetsart University Research and Development Institute, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

หนังสือ “การสื่อสารต่างวัฒนธรรม” เป็นหนังสือเชิงวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ถึง 2 ครั้งเพื่อใช้ประกอบการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านการสื่อสารต่างวัฒนธรรมในคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยอื่นๆ ซึ่งผู้เขียน เมตตา วิวัฒนานุกูล ได้รวบรวมความคิดเห็นจากผู้เรียน รวมถึงติดตามความเคลื่อนไหวของศาสตร์ด้านนี้เพื่อนำข้อมูลมาเรียบเรียงและปรับปรุงให้หนังสือทันสมัยและสะดวกในการสืบค้นมากขึ้น โดยที่เนื้อหาในหนังสือมีทั้งหมด 13 บท เรียงลำดับตั้งแต่พื้นฐาน บทบาท ความหมายของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และแนวทางการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (ในสองบทแรก) ต่อจากนั้นได้นำเสนออิทธิพลหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยา และสภาพแวดล้อมของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ทั้งนี้ยังรวมถึงกระบวนการและวิธีการปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ และปิดท้ายด้วยเนื้อหาที่กล่าวถึงจริยธรรมและปัญหาการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

เริ่มต้นบทแรกว่าด้วยเรื่องความหมายและบทบาทของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ผู้เขียนให้นิยามความหมายของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในเชิงวิชาการ พร้อมได้ยกคำนิยามอื่นๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาเสริมความชัดเจนของคำนิยาม เช่น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาการรับรู้พฤติกรรมและการสื่อสารของคนในวัฒนธรรมเดียวกันและนำมาเปรียบเทียบระหว่างสองวัฒนธรรม การสื่อสารนานาชาติที่เน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่คนละประเทศผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งอาจมีวัฒนธรรมเหมือนกันได้ และการสื่อสารมวลชนเปรียบเทียบที่เน้นการศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่

แตกต่างกันของสื่อมวลชน ทั้งนี้ การที่ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจนิยามความหมายการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมได้จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมเสียก่อน ผู้เขียนจึงได้สรุปความหมายของ “วัฒนธรรม” เอาไว้ทั้งในเชิงวิชาการที่มีการแบ่งประเภทและลักษณะของวัฒนธรรม โดยผู้เขียนได้แบ่งระดับวัฒนธรรม ยกตัวอย่างวิธีการต่างๆ จากระดับกว้างไปแคบเพื่อเน้นให้เห็นชัดเจนถึงความแตกต่างของระดับวัฒนธรรมหลักและกลุ่มวัฒนธรรมย่อยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและแบ่งประเภทของวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมได้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อความแตกต่างทางการสื่อสารได้อย่างเป็นระบบ โดยได้อธิบายชี้แจงประวัติและแนวทางการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมไว้ในบทที่ 2 ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ประวัติและขอบเขตการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และแนวทางการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และได้แสดงข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในช่วงปีต่างๆ ผู้เขียนได้จับบทนี้ด้วยการให้ข้อสังเกตและแนะนำแนวโน้มการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในอนาคตว่าควรจะเป็นไปในทิศทางที่ครอบคลุมวัฒนธรรมและบริบททั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ครอบคลุมวัฒนธรรมและมุมมองของท้องถิ่นและสมดุระหว่างการเรียนรู้วัฒนธรรมจากคนภายในและคนภายนอก และสามารถแยกแยะเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศหรือชนชาติพันธุ์ ร่วมกับการศึกษาหลักขณะร่วมที่เป็นสากล

* Corresponding author.

E-mail address: somporn.ma@ku.th (P. Sirichewakesron)

ระดับโลก เพื่อปรับแนวคิดการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมให้เห็น ธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นพลวัตรและมีความแตกต่างหลากหลาย พร้อมทั้งลอคอคติและลอคการมองแบบเหมารวม และร่วมกันหา จุดเหมือนหรือจุดร่วมระหว่างวัฒนธรรม พร้อมกับคงเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรม

บทที่ 3 ผู้เขียนได้กล่าวถึง**อิทธิพลหรือองค์ประกอบ ทางวัฒนธรรม**ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมสื่อสาร ของบุคคลแตกต่างกันไป การสื่อสารของมนุษย์กับวัฒนธรรม ย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพราะพื้นฐานวัฒนธรรม ส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ บุคคลสามารถเลือกสนใจสิ่งเร้า และรวบรวมให้อยู่ในรูปแบบที่ก่อให้เกิดความหมาย และนำ ความหมายนั้นมารวมเข้ากับวัฒนธรรมของตนเองจนเกิด การตีความหมายต่อสิ่งเร้าชนิดเดียวกันได้แตกต่างกับบุคคล จากอีกวัฒนธรรม ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างองค์ประกอบของ วัฒนธรรมที่นิยมศึกษากันมาก ได้แก่ ปรัชญาการมองโลก คำนิยม บรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็น สิ่งจำเป็นที่ช่วยให้การสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพ และสื่อสารได้ถูกต้อง รวมถึงช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของ สังคมและพฤติกรรมมนุษย์ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และการสร้างคำนิยมและวัฒนธรรมใหม่ขึ้นในสังคมด้วย

บทที่ 4 เป็นบทที่ว่าด้วย**อิทธิพลหรือองค์ประกอบ ทางสังคม-วัฒนธรรม** ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการ ศึกษาตามแนวผสมผสาน ช่วยให้เข้าใจรูปแบบและโครงสร้าง ทางสังคม การแบ่งกลุ่มทางสังคม การกำหนดบทบาทและ รูปแบบความสัมพันธ์ต่างๆ รวมถึงความคาดหวังต่อการแสดงออก และการสื่อสารในแต่ละระดับความสัมพันธ์ ตลอดจนทำให้ เข้าใจถึงการแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนของแต่ละกลุ่มและวิธีการ ในการคงรักษาวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มหรือสังคมต่างๆ เพื่อที่จะสามารถคาดคะเนและเข้าใจพฤติกรรมในการสื่อสาร และทำให้การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้เขียนสรุปทั้งท้ายบทนี้ด้วยการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของ มนุษย์และสังคมว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และรวมไปถึง การชี้แจงถึงข้อจำกัดของข้อมูลโดยที่เนื้อหาในบทนี้เน้นอิทธิพล ทางสังคมต่อการสื่อสารแบบหนึ่งต่อหนึ่ง แต่ไม่ได้ครอบคลุม บทบาทผู้นำภายในกลุ่ม ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อให้การสื่อสารกับบุคคลต่างวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพ มากขึ้น

บทที่ 5 กล่าวถึง**อิทธิพลหรือองค์ประกอบทางด้าน จิตวิทยา**ที่มีผลต่อการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้น ภายในตัวบุคคล ทำให้บุคคลมีการรับรู้และตีความต่างกันไป

ผู้เขียนได้หยิบยก 3 ปัจจัยหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการ สื่อสารมาศึกษาอันได้แก่ กระบวนการรับรู้ รูปแบบความคิด และองค์ประกอบทางจิตวิทยาวัฒนธรรมอื่นๆ องค์ประกอบทาง จิตวิทยา-วัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารนั้นเป็นอิทธิพล ที่ค่อนข้างซับซ้อนและเห็นได้ไม่ชัดเจน เนื่องจากเป็นกระบวนการ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจยากแก่การอธิบายเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ในตำราของผู้เขียนเน้นอิทธิพลของวัฒนธรรมและสังคมที่สะท้อน ให้เห็นลักษณะความคิดของกลุ่มบุคคลในวัฒนธรรมหนึ่งมากกว่า ความคิดของปัจเจกบุคคล ซึ่งการศึกษาทางด้านความแตกต่าง ของบุคคลยังมีน้อยมากและเป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรค่าแก่ การศึกษาในอนาคต

บทที่ 6 เป็นบทที่กล่าวถึง**อิทธิพลหรือองค์ประกอบ ทางสภาพแวดล้อม**ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญ ในกระบวนการสื่อสาร ผู้อ่านจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจถึง ความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและ การสื่อสารเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของสภาพแวดล้อมและ ยังสามารถทำนายพฤติกรรมของผู้สื่อสารได้ถูกต้องมากขึ้น ซึ่งความหมายของสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละ ทิศทาง ในบทนี้ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะของ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา เพื่อทำนายพฤติกรรมของบุคคลต่างวัฒนธรรม ได้อย่างถูกต้อง ยิ่งขึ้น

บทที่ 7 อธิบายถึง**อิทธิพลสื่อสารมวลชนและสื่อใหม่** ในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งกระแสโลกาภิวัตน์นี้ทำให้ข้อมูล ข่าวสารที่เกิดขึ้นในมุมหนึ่งของโลกส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ของโลกได้อย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง สามารถเคลื่อนย้ายไปยังอีกซีกโลกได้จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ของ “หมู่บ้านโลก” ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรม แพร่กระจายอย่างไร้ขีดจำกัดคือ พัฒนาการของสื่อสารมวลชน ระบบโทรคมนาคมที่ทันสมัย และสื่อใหม่ โดยการที่สื่อมวลชน และสื่อใหม่มีบทบาทส่งเสริมกันและกันจนเกิดกระบวนการ เปลี่ยนถ่ายทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่าการหลอมรวมสื่อ นั้น ทำให้การศึกษาและประเมินอิทธิพลและผลกระทบของสื่อต่อ ผู้รับสารทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากแยกอิทธิพลตามประเภท ของสื่อลำบาก ยิ่งไปกว่านั้น ผลของการหลอมรวมสื่อได้เปลี่ยน บทบาทของผู้บริโภคสื่อจากเดิมเป็นผู้บริโภคแบบตั้งรับมาเป็น ผู้บริโภคเชิงรุกที่ต้องการการมีส่วนร่วมด้วย

ในการสื่อสารนั้นมนุษย์ใช้ภาษาในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และความหมายต่างๆ ผ่านสาร ซึ่งภาษานั้นเป็นสิ่งที่ เรียนรู้กันตั้งแต่กำเนิด เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ และ

เป็นตัวกำหนดการรับรู้สิ่งรอบตัวและความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มสังคม ภาษาที่อยู่ 2 ประเภทคือ วจนภาษาที่เป็นคำพูด ถ้อยคำ ข้อความ ตัวเลข และอวจนภาษาที่เป็นสารที่ไม่ใช่คำพูดหรือถ้อยคำ และในบทที่ 8 ผู้เขียนได้เน้นอธิบายแจ่มแจ้งเกี่ยวกับ**บทบาทของวจนภาษา**รวมไปถึงอิทธิพลและความสัมพันธ์ที่วจนภาษามีต่อวัฒนธรรม เนื่องจากภาษาเป็นการแสดงสัญลักษณ์ที่คนในกลุ่มต้องเห็นพร้อมกันจึงจะใช้ภาษาสื่อความหมายเรียกแทนสิ่งต่างๆ และสามารถเข้าใจได้ตรงกัน และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สอนให้คนเรียนรู้สัญลักษณ์แทนสิ่งเหล่านั้น

สำหรับบทที่ 9 เป็นการศึกษา**อวจนภาษา** ทำให้ครอบคลุมและเข้าใจการใช้ภาษาให้ได้ประสิทธิภาพที่สุดในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ผู้เขียนได้แบ่งประเภทอวจนภาษา พร้อมยกตัวอย่างประกอบอย่างละเอียด

หลังจากที่เป็นผู้อ่านได้รับทราบองค์ประกอบในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมแล้ว มาถึงบทที่ 10 เป็นบทที่ผู้เขียนอธิบายถึงลักษณะ**กระบวนการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่**ขึ้นตอนการปรับตัว และรวมไปถึงวิธีการรับมือกับความตระหนกทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ กระบวนการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่เป็นขั้นตอนของการที่บุคคลต้องออกจากวัฒนธรรมเดิมที่เคยได้รับการขัดเกลา ซึมซับ เรียนรู้ เพื่อมาขัดเกลาและเรียนรู้คิดหาวิธีและพฤติกรรมเพื่อการปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่อย่างค่อยเป็นค่อยไป ในบทนี้มีการยกตัวอย่างปัญหาต่างๆ จากการปรับตัว พร้อมแนวทางแก้ไขปัญหาจากความตระหนกทางวัฒนธรรม

อุปสรรคและปัญหาที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนั้นมักเกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อความแตกต่างในการรับรู้และตีความ โดยที่อุปสรรคและปัญหาสามารถเกิดในตัวบุคคลและในตัวบริบทได้เช่นกัน ผู้เขียนได้กล่าวอธิบายอย่างละเอียดในบทที่ 11 โดยที่มีการเน้นแนะแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมควบคู่กันไป พร้อมยกตัวอย่างแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่านที่เสนอแนวทางเพื่อมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะกรอบความคิดของทางตะวันตก

สำหรับการ**ฝึกอบรมทางวัฒนธรรม**ในบทที่ 12 จะช่วยให้บุคคลที่อยู่ในวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมของตนเอง สามารถปรับตัวและสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยบทนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและสิ่งที่ต้องเตรียมตัวในการฝึกอบรม และผลลัพธ์

ประสิทธิภาพโดยรวมของการฝึกอบรม มีการยกตัวอย่างองค์ประกอบต่างๆ ที่ต้องจัดเตรียมก่อนการฝึกอบรมทางวัฒนธรรม การแบ่งประเภทการฝึกอบรม และผลลัพธ์ของการฝึกอบรม ที่จะช่วยลดความตระหนกทางวัฒนธรรม สามารถสื่อความหมายและสื่อสารได้ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมได้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์การฝึกอบรมทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ยังอยู่ในวงจำกัดและการศึกษาทางด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมก็ยังคงอยู่ในวงแคบเน้นที่การศึกษาถึงความแตกต่างข้ามวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการศึกษาน่าจะมีมากขึ้นตามบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งอาจส่งผลให้การฝึกอบรมได้รับความสนใจมากขึ้นตามไปด้วย

บทที่ 13 เป็นการกล่าวถึงสาเหตุของปัญหาและรายละเอียดด้าน**จริยธรรม**ทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการศึกษาเพื่อนำไปใช้พัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและดียิ่งขึ้นไปอีก โดยยกตัวอย่าง มุมมองในการศึกษา และ ปัญหาจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม แม้ว่าปัญหาหลายๆ อย่างไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สื่อสารควรตระหนกรู้และเตือนตนเอง ทั้งนี้ในขณะเดียวกัน ต้องตระหนักเสมอว่าทั้งมนุษย์ วัฒนธรรม และกระบวนการสื่อสารมีความละเอียดอ่อน ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมถึงต้องคำนึงถึงบทบาทอิทธิพลของสื่อต่างๆ ควบคู่กันไปด้วย เช่นนี้แล้ว จริยธรรมและปัญหาต่างๆ ก็สามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นได้ และนี่คือข้อสรุปที่ได้จากบทสุดท้ายนี้

จากเนื้อหา 13 บทในหนังสือวิชาการ “การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม” ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมและวิธีการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม รวมทั้งยังเข้าใจขั้นตอนวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร และสามารถแจ่มแจ้งรายละเอียดของปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้แทบทุกโอกาสหากผู้สื่อสารและผู้รับสารขาดความระมัดระวังและไม่มีความรู้ของอีกฝ่ายโดยละเอียด นอกจากนี้ยังได้รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับอิทธิพลและความสำคัญในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่มีต่อสังคม บริบท ชาติพันธุ์ และปัจจัยเกี่ยวเนื่องอื่นๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ผู้เขียนได้อธิบายอ้างอิงเอาไว้ในหนังสือเล่มนี้ส่วนมากนำมาจากทางฝั่งตะวันตก ซึ่งผู้เขียนได้เสนอแนะเพิ่มเติมให้มีการศึกษาในภาคพื้นตะวันออกด้วยเพื่อสร้างการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่มีความเป็นสากลให้เกิดขึ้นได้จริงในอนาคต